

НАУКА — ПРАКТИЦІ: ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4110>

ПРОХОРЕНКО Леся Іванівна

доктор психологічних наук,
професор, директор
Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України — провідна наукова установа в галузі освіти осіб з особливими потребами, що визначає стратегію розвитку і здійснює науково-теоретичне та навчально-методичне забезпечення її функціонування.

Основними статутними завданнями Інституту є проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, виконання державних цільових програм, спрямованих на розв'язання актуальних теоретичних, методологічних і практичних проблем дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти осіб з особливими потребами, а також проблем спеціальної педагогіки і спеціальної психології як галузей науки.

Інститут забезпечує науково-методичний, навчально-методичний та змістовий супровід функціонування дошкільних закладів освіти компенсаторного типу, спеціальних загальноосвітніх закладів, інклюзивних закладів освіти всіх рівнів, а також інклюзивно-ресурсних центрів; здійснює підготовку й атестацію здобувачів ступенів доктора філософії, доктора наук та провадить освітню діяльність у сфері післядипломної освіти для осіб з вищою освітою закладів освіти та установ різних рівнів та ін.

Результати проведених досліджень за означеним напрямом знайшли своє відображення у численних сучасних документах освітнього нормативно-правового регулювання, зокрема у Законі України «Про освіту» (ст. 20), «Порядку інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», «Положенні про функціонування Інклюзивно-ресурсного центру», проєкті «Порядку інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах» тощо.

Ключові слова: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України; навчально-методичне забезпечення; освіта; інклюзивне навчання; особи з особливими освітніми потребами; спеціальна педагогіка; спеціальна психологія.

Вступ. Обравши шлях розбудови незалежної, гуманної і демократичної держави, Україна визначає основною цінністю людину, тож головною метою є створення для неї достойних умов життя і праці, забезпечення соціальної справедливості й можливостей для особистісного, фізичного та духовного розвитку. Серед різних верств населення особливого соціального захисту й державної підтримки потребують діти з особливими освітніми потребами, які внаслідок наявних соціально-економічних і культурологічних чинників обмежені у можливостях реалізувати свої здібності, одержати рівний доступ до різних форм освіти разом зі здоровими ровесниками.

З метою розвитку освіти осіб з особливими потребами, розроблення теоретичних, методичних, нормативно-правових засад навчання, виховання й розвитку таких дітей у нових умовах соціально-економічного розвитку, підготовки їх до самостійного життя та інтеграції в суспільство постановою Кабінету Міністрів України від

16 червня 1992 р. та відповідним рішенням Президії АПН України від 24 листопада 1993 р. було створено Інститут дефектології АПН України. У травні 2001 р. його перейменовано на Інститут спеціальної педагогіки АПН України, а з вересня 2018 р. — на Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.

Мета статті — висвітлення досягнень Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (до 30-річчя НАПН України).

За 30 років існування Інститут пройшов тривалий шлях свого становлення і розвитку, починаючи від зміни назви установи і завершуючи створенням нових відділів і розширенням напрямів та тематики дослідження.

Нині наукову структуру Інституту формують сім відділів: інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, освіти дітей з порушеннями зору, освіти дітей з порушеннями слуху, навчання жестової мови, освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку та логопедії.

Провідними напрямками досліджень Інституту є:

- розроблення науково-теоретичних засад навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
- розроблення та впровадження інноваційних технологій і моделей освіти дітей з особливими освітніми потребами;
- впровадження результатів наукових досліджень у практику роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- підготовка наукових кадрів через аспірантуру, докторантуру та участь у перепідготовці педагогічних кадрів;
- консультування науковців, практиків, батьків, осіб з особливими освітніми потребами;
- популяризація знань про особливості розвитку і навчання таких осіб тощо.

Серед важливих напрямів діяльності Інституту — розроблення актуальних питань впровадження інклюзивної моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами, надання методичної допомоги закладам та установам нового типу, зокрема інклюзивно-ресурсним центрам, що забезпечують різноманітний спектр послуг таким дітям та їхнім сім'ям. Науковці Інституту розробили теоретико-методологічні та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти, які представлені в численних монографіях, навчально-

розвивальних програмах, науково- та навчально-методичних посібниках для педагогів і батьків.

Результати експериментальних досліджень покладено в основу концептуальних засад теорії спеціальної педагогіки та психології й удосконалення педагогічної практики, зокрема в розроблення нормативів, як-от:

- Концепція реабілітації дітей-інвалідів;
- Концепція спеціальної освіти осіб з фізичними та психічними вадами в Україні на найближчі роки та перспективу;
- Концепція державного стандарту освіти дітей з особливими потребами та ін.

Як результат втілення концептуальних засад у практику навчання дітей з особливими освітніми потребами, розроблено Державний стандарт спеціальної освіти, затверджений надалі постановою Кабінету Міністрів України, та започатковано новий напрям пошукової роботи, спрямований на оновлення змісту й науково-методичного забезпечення початкової спеціальної загальної освіти дітей відповідно до Державного стандарту.

Важливими для подальшого удосконалення змісту освіти дітей з особливими потребами стали аналіз наявної системи корекційного навчання та розроблення на цій основі змісту й структури індивідуальних і групових корекційних занять. На основі узагальнення матеріалів експериментальних досліджень визначено теоретичні та методичні засади корекційно-розвивальної роботи, які

покладено в основу розроблення нових навчальних програм з усіх освітніх галузей.

До навчальних програм всіх типів закладів спеціальної освіти вперше було введено курси «Я і Україна» та «Основи здоров'я», які відіграють надзвичайно важливу корекційно-розвивальну роль і готують учнів до самостійного життя.

Результати проведених досліджень в контексті інклюзивного підходу до навчання використано в документах освітнього нормативно-правового регулювання, зокрема у новому законі «Про освіту» (ст. 20), «Порядку інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», «Положенні про функціонування Інклюзивно-ресурсного центру», проєкті «Порядок інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах» тощо.

Згідно з реалізацією основних положень Закону України «Про освіту», Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» тощо з визначення норм та особливостей освіти дітей з особливими потребами, діяльність Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України спрямовано на розроблення концептуальних засад розвитку системи освіти осіб з особливими потребами в Україні, інноваційних технологій навчання цих дітей в умовах спеціальних та інклюзивних навчальних закладів освіти й ін.

Науковці Інституту розробили низку концепцій розвитку та освіти дітей з особливими потребами, а саме: Концепцію дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелекту; Концепцію розвитку дітей з порушеннями слуху; Концепцію науково-методичного забезпечення формування навчальної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку; Концепцію психолого-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору ран-

нього віку (від 0 до 3-х років); Концепцію реалізації змісту дошкільної освіти дітей з порушеннями зору; Концепцію навчання іноземної мови дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку; Концепцію розвитку та навчання дітей з розладами аутистичного спектра, Концепцію жестової мови та ін.

Обґрунтовано новітні положення методології спеціальної освіти та психології, зокрема: теоретичні основи інклюзивного та білінгвального (двомовного) навчання, раннього втручання, змісту дошкільної, початкової та середньої освіти дітей з особливими потребами.

Значущим стало й визначення теоретико-методологічних і методичних засад жестової мови та окреслення шляхів подальшого її вивчення не лише як засобу комунікації осіб з порушеннями слуху та їх навчання, але і як навчальної дисципліни. Саме завдяки цим розробкам українську жестову мову вперше введено до навчального плану закладів, у яких здобувають освіту такі особи, і як окрему дисципліну, і як засіб навчання.

Водночас визначено теоретичні та методичні засади реалізації освіти дітей з інвалідністю та інклюзивної освіти в Україні, основні принципи організації навчально-виховної роботи у спеціальних навчальних закладах та закладах з інклюзивною формою навчання; визначено основні науково-теоретичні засади та концептуальні підходи до удосконалення змісту освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку різних вікових груп тощо.

Підвалини корекційно-розвивальної роботи, що їх розробили вчені Інституту, стали підґрунтям і сучасного модернізованого програмно-методичного забезпечення, зокрема типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку для 2-4 класів; низки практичних посібників серії «Інклюзивне навчання» для інклюзивно-ресурсних центрів; корекційно-розвивальних програм для усіх дітей з особливими освітніми потребами шкільного віку

(порушення слуху, зору, мовлення, інтелекту, затримка психічного розвитку). Це дало змогу створити каталогічний перелік додаткових освітніх послуг для дітей з особливими потребами в інклюзивних умовах; розробити й опублікувати серію підручників з рідної мови для дітей з тяжкими порушеннями мовлення; розробити нові дидактико-методичні принципи, які покладено в основу підручників для дітей з сенсорними порушеннями (порушеннями слуху й тяжкими порушеннями зору) тощо.

Чільне місце у науковій роботі Інституту посідали й проблеми, пов'язані з виконанням державних та національних програм. Ідеться насамперед про такі програми, як «Діти України», «Здоров'я нації», «Учитель» тощо, за результатами чого було підготовлено й видано тритомний посібник «Порадник для батьків дітей з особливими потребами»; розроблено змістове, методичне й організаційне забезпечення навчально-виховного та корекційно-розвивального процесів, як умови сприяння життєдіяльності дітей з помірно та тяжкою розумовою відсталістю; розроблено й апробовано методики, спрямовані на формування базисних соціально-побутових, комунікативних, поведінкових, навчальних навичок та навичок інтелектуальної діяльності, на підвищення соціальної компетентності, оптимізацію процесу соціалізації дітей з аутистичним спектром.

Результати наукових досліджень Інституту (програми, підручники, концепції, посібники, методичні рекомендації тощо) використовують в освітній діяльності або у повсякденній практичній діяльності наукові/освітні установи, зокрема: МОН України, департаменти й управління освіти, заклади вищої освіти, інститути післядипломної педагогічної освіти, інклюзивно-ресурсні центри, заклади загальної середньої освіти, заклади дошкільної освіти, навчально-реабілітаційні центри, громадські організації та ін.

У рамках сталого розвитку пріоритетними завданнями є створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, задоволення особливих освітніх потреб усіх учасників освітнього процесу, створення інклюзивного освітнього середовища, що передбачено реалізацією Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. Положення Стратегії враховують низку напрацьованих раніше стратегічних документів в Україні, зокрема щодо створення безбар'єрного

середовища для осіб з інвалідністю, розвитку молоді, захисту прав людини, подолання нерівності.

У цьому контексті, з метою виконання низки положень науково-правових актів, зокрема, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» № 957, від 15 вересня 2021 р., науковцями Інституту визначено освітні труднощі в осіб з особливими освітніми потребами та розроблено рівні необхідної освітньої підтримки. Це принципово змінило підхід і бачення (відповідно до біопсихосоціальної моделі) шляхів і можливостей розвитку таких осіб не лише на державному рівні, але й у повсякденній практичній діяльності як спеціальних, так і інклюзивних закладів освіти.

Розроблений документ дає змогу відійти від будь-якої категоризації дітей, як-от: діти з особливими освітніми потребами, діти з інвалідністю, діти-сироти, діти — представники етнічних меншин тощо. Натомість розроблені рівні підтримки в освітньому процесі пропонують підхід, спрямований на забезпечення індивідуальних потреб і можливостей кожного учасника освітнього процесу, тобто поширюється на дітей, які мають не лише інтелектуальні, функціональні, фізичні чи навчальні, а й соціоадаптаційні та соціокультурні особливі освітні потреби.

Варто згадати, що Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України здійснили важливі заходи щодо підготовки навчальної та матеріальної баз як спеціальних закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів, так і загальноосвітніх закладів з інклюзивним навчанням щодо поліпшення умов навчання дітей з особливими освітніми потребами, їхнього розвитку та виховання на засадах компенсації та корекції порушених функцій. Ефективність цієї роботи визначається наявністю у закладах освіти технічних за-

собів і пристосувань спеціального призначення та методами їх застосування (при кожній школі функціонують кабінети інтерактивних освітніх, медичних, корекційно-компенсаторних технологій, професійного самовизначення, фізичної реабілітації, лікувальної фізичної культури тощо).

З реалізацією компетентнісного підходу в освіті значно розширилася тематика наукових досліджень Інституту, пов'язаних з визначенням наукових сфер конкретного предмета для формування необхідних компетенцій та створення передумов для цілеспрямованого взаємозв'язку навчання й розвитку учнів, здатності застосовувати компетентності в навчанні та житті тощо.

Оригінальні наукові розвідки знайшли відображення в інформаційному часописі «Особлива дитина: навчання та виховання» за ред. В. Засенка; збірнику наукових праць «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови» за ред. Л. Прохоренко. У них висвітлено педагогічно-методичні форми навчальної роботи з дітьми з особливими потребами у різних закладах освіти в умовах компетентнісного підходу, розкрито механізми інтеграції цих дітей в загальноосвітні заклади, ранню їх інтеграцію в соціальне середовище з урахуванням типологічних та індивідуальних особливостей, моделі психолого-корекційно-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їхніх родин тощо.

Варто зазначити, що ще однією віхою розвитку спеціальної освіти є моніторинг дослідження якості шкільної освіти. Національна академія педагогічних наук України спільно з Міністерством освіти України розробила заходи щодо створення системи моніторингових досліджень якості початкової та загальної середньої освіти. Окрім того, затверджено план проведення національних моніторингових досліджень на 2017-2029 роки та участі у міжнародних.

На виконання спільних заходів НАПН України і МОН України, в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розроблено:

- державні стандарти для дітей з особливими потребами;
- типові освітні програми для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку для початкової та середньої ланки освіти;
- стандартизацію змісту освіти дітей з порушеннями зору та когнітивними порушеннями; зміст реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями;

- педагогічні технології формування навичок спілкування глухих дошкільників засобами біомодального білінгвізму та української жестової мови як мови вивчення та мови навчання.

Основними заходами Інституту у сфері інтеграції освіти й науки в міжнародний освітній простір є розвиток міжнародної співпраці, впровадження сучасних інформаційно-комунікативних та інших наукоємних наукових технологій у практику освіти осіб з особливими потребами.

У межах Всеукраїнських науково-педагогічних експериментів, що їх проводив Інститут, було визначено принципово важливі інноваційні підходи й розроблено відповідні моделі й технології, що набули розвитку у галузі спеціальної педагогіки та психології, зокрема:

- розроблено й реалізовано механізм інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади, ранню інтеграцію цих дітей в соціальне середовище з урахуванням їхніх типологічних та індивідуальних особливостей (науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах», 2001-2007 рр.);
- апробовано структурно-організаційну модель інклюзивного освітнього середовища у Запорізькій області (науково-педагогічний експеримент «Розвиток інклюзивного освітнього середовища у Запорізькій області», 2017-2019 рр.);
- розроблено діагностичну складову частину психолінгвістичного інструментарію для школярів з тяжкими порушеннями мовлення (науково-педагогічний експеримент «Удосконалення процесу опанування навичок читання шляхом упровадження адаптивного кириличного шрифту Inclusion UKR у навчально-виховний процес учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти», 2020-2022 рр.);

- розроблено модель психологічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та їхнім родинам, які перебувають в умовах ізоляції, спричинених наслідками пандемії COVID-19 (науково-педагогічний експеримент у рамках дослідження молодих вчених «Діагностика емоційних станів дітей з особливими освітніми потребами засобами біоімпедансометрії», 2020 р.) та ін.

Утім, Інститут є знаною установою не лише на теренах України, а й далеко за її межами. Цьому сприяють тісні зв'язки із закладами й науковими установами багатьох країн світу (Канада, Польща, США, Естонія, Латвія, Чехія, Словаччина та ін.), виконання спільних проєктів, проведення спільних досліджень і масових заходів, зокрема:

- проєкт для батьків глухих дітей «Poland-Ukraine Sign Camp» (2016-2017 рр.);
- проєкт імені Леонардо да Вінчі «Spread the sign» («Поширимо жест») (2016-2017 рр.);
- україно-нідерландський експеримент «Перспектива 21/3: Інтеграція дітей з синдромом Дауна в освітнє середовище» (2016-2019 рр.);
- проєкт «The Use of ICF to Ensure Inclusiveness of Education» («Використання МКФ для забезпечення освіти для всіх») (розпочато у 2019 р.);
- проєкт «Удосконалення процесу опанування навичок читання шляхом упровадження адаптивного кириличного шрифту Inclusion UKR у навчально-виховний процес учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти» (2020-2022 рр.);
- україно-канадський проєкт з порівняльного аналізу компетентностей учителів і кращих практик реалізації інклюзивного навчання в ЗЗСО України та Канади (Конкордія, м. Едмонтон) (2021-2025 рр.) та ін.

Інститут традиційно здійснює співпрацю з підвідомчими установами Національної академії педагогічних наук України у спільних науково-практичних заходах, фактично з усіма закладами вищої освіти, спеціальними та інклюзивними закладами освіти.

Наукові підрозділи Інституту активно співпрацюють з низкою громадських організацій, які опікуються дітьми з особливими освітніми потребами та особами з інвалідністю — Українським товариством глухих, Українським товариством сліпих, Національною асамблеєю людей з інвалідністю тощо.

Вчені Інституту є співорганізаторами та активними діячами громадських організацій, як-от: ГО «Сонячна Сова», ГО «Бачити серцем», ГО «Даун Синдром», «Маленький принц».

В Інституті ефективно здійснюється підготовка здобувачів наукового ступеня. Функціонують дві

спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук зі спеціальностей: 016 — спеціальна освіта (13.00.03 — спеціальна педагогіка) і 053 — психологія (19.00.08 — спеціальна психологія), у яких захищено близько 40 докторських та понад 200 кандидатських дисертацій.

Роботі з молоддю в Інституті сприяє наявність наукових шкіл (керівники: акад. В. Засенко, чл.-кор. А. Колупаєва, д-р психол. наук Л. Прохоренко, д-р пед. наук С. Кульбіда, д-р психол. наук В. Кобильченко, д-р психол. наук І. Омельченко), які охоплюють такі напрями досліджень, як проблеми інклюзивного навчання, жестової мови, раннього втручання, психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами та ін. Саме в них підготовлено більшість докторів і кандидатів наук, що нині працюють в Інституті.

З великою пошаною згадуємо імена відомих учених, які зробили значний внесок в українську науку і техніку, не лише збагативши їх різними ідеями, теоріями, технологіями, але започаткувавши нові наукові напрями та школи: Л. Вавіної, О. Ганджія, М. Грищенко, О. Граборова, А. Гольдберг, П. Гуслистого, Н. Засенко, І. Єременка, Ц. Картузанської, М. Котельникова, Р. Краєвського, Г. Мерсіянової, Т. Сак, І. Сікорського, Є. Соботович, І. Соколянського, М. Тарасевича, К. Турчинської та багатьох інших.

Відповідно до ліцензії МОН України (наказ МОНмолодьспорт України від 27 квітня 2012 р. № 1485-Л) Інститут провадить освітню діяльність з підвищення кваліфікації педагогічних працівників спеціальних та інклюзивних закладів дошкільної та загальної середньої освіти, фахівців ІРЦ за напрямами: управління загальноосвітніми спеціальними навчальними закладами; організація інклюзивного навчання у закладах освіти; українська жестова мова як предмет вивчення і засіб навчання; психолого-педагогічний супровід дитини з аутизмом у закладах освіти; організаційно-

методичні умови діяльності інклюзивно-ресурсних центрів; технології навчання та розвитку дітей з комплексними порушеннями розвитку; технології розвитку адаптивних можливостей дітей з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі; технології корекційно-розвивальної роботи та навчання дітей із сенсорними порушеннями; технології навчання дітей із порушеннями мовлення; психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти; психолого-педагогічні технології навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Освітню діяльність здійснюють співробітники Інституту, які проводять відповідні наукові дослідження та апробацію і впровадження у практику спеціальних загальноосвітніх та дошкільних закладів авторських методичних розробок. У 2021 р., з огляду на карантинний режим, запроваджено дистанційні курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Водночас в Інституті на постійній основі проводяться безкоштовні консультації родин, які здійснили всиновлення дітей з особливими освітніми потребами або планують це зробити. У рамках цієї роботи науковці підготували серію методичних посібників «Поради батькам і педагогам».

Спільно з інклюзивно-ресурсними центрами шляхом проведення навчальних семінарів, круглих столів, фахових консультацій проводиться робота щодо визначення потреб громади у відповідних спеціальних освітніх послугах і ресурсах, зокрема, у професійних кадрах, необхідних для супроводу дітей та їхніх сімей.

Здійснюється активна робота з розроблення діагностики та впровадження інноваційних технологій і моделей психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, методик проведення оцінки потреб дітей, які перебувають у закладах інституційного догляду, спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Із 2015 р. Інститут запровадив щорічні Міжнародні конгреси зі спеціальної педагогіки та психології, метою яких є створення фахової платформи для обговорення важливих питань і шляхів вирішення проблем організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. За цей час проведено сім Міжнародних конгресів, у яких взяли участь вчені, керівники закладів вищої освіти та наукових установ України, представники закладів всіх рівнів освіти Канади, США, Польщі, Словенії, Чехії, Болгарії, Грузії та інших країн (Прохоренко & Ярмола, 2021).

У діяльності Інституту широко використовується інформаційно-комунікаційні технології, функціонує офіційний сайт (ispukr.org.ua), де розміщено інформацію про діяльність усіх структурних підрозділів, результати наукових досліджень, експериментів, діяльність курсів підвищення кваліфікації, аспірантури, портфоліо наукових працівників, електронна бібліотека тощо.

З метою поширення сучасних наукових підходів в освіті дітей з особливими потребами та висвітлення результатів науково-дослідної та освітньої діяльності в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України систематично здійснюється поширення інформаційних повідомлень через сторінку Інституту в соціальних мережах Facebook, Twitter, LinkedIn, LiveJournal, Telegram, Viber, Yammer.

Інститут підтримує тісні зв'язки із засобами масової інформації, зокрема освітянськими виданнями «Освіта України», «Педагогічна газета», журналами «Початкова школа», «Педагогіка і психологія», видавництвом «Шкільний світ», спеціалізованими видавництвами «Педагогічна преса», «Ранок», «Мандрівець», «Букрек», ДСВ «Освіта», «Генеза» та ін. У публікаціях та на сайтах широко висвітлюються результати науково-експериментальних досліджень Інституту та їх практичне втілення, як-от: навчальні та корекційно-розвивальні програми, навчальні, методичні та наочні посібники, методичні рекомендації, дидактичні навчальні матеріали.

Актуальним завданням діяльності установи у напрямі висвітлення результатів в інформаційному науково-освітньому просторі є інформування громадськості та акцентування на проблемах якісної освіти дітей з особливими потребами різних вікових груп, їх реабілітації та інтеграції в соціум; проблем осіб з інвалідністю, зокрема доступності (освіти, простору, інформації), формування громадської думки про інвалідність на засадах толерантності та інклюзії.

Поряд з позитивними змінами, які відбуваються в системі освіти упродовж останнього десятиріччя і в яких не другорядну роль відіграє саме Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, існують і нерозв'язані проблеми. Адже освіта дітей з особливими потребами в Україні переживає новий етап, який потребує зміни парадигми, що сприяла наближенню її до вимог сучасної цивілізації з метою найповнішого задоволення соціокультурних, життєво важливих потреб цих осіб. Тобто йдеться про те, щоб набутий на попередніх етапах розвитку досвід пов'язати з основними принципами нової філософії освіти, побудованої на засадах гуманізації, фундаменталізації і соціокультурної інтеграції.

І в цьому сенсі система освіти осіб з особливими освітніми потребами потребує подальших зусиль як управлінських структур, практиків, так і науковців з метою оптимізації і вирішення наявних проблеми, а саме:

- подальшого оновлення законодавчої та правової баз з метою забезпечення прав, соціального захисту і зайнятості означеної категорії громадян;
- створення стандартного вітчизняного алгоритму діагностики з урахуванням сучасних досягнень науки, що дасть змогу раціоналізувати моделювання подальшого освітнього маршруту дитини, створити умови для успішного формування технологічної культури співробітництва фахівців альтернативних закладів, озброїть їх уніфікованою професійною лексикою та забезпечить наступність у роботі, що визначає соціальний ефект подальшого упровадження результатів науково-дослідної роботи;
- розроблення програм раннього втручання та розвитку й виховання дитини з особливими потребами раннього віку;
- подальше розроблення психолого-педагогічних засад навчання, розвитку й соціалізації дітей зі складними порушеннями розвитку;
- удосконалення фахової підготовки педагогічних працівників закладів спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням;
- подальше розроблення інноваційних технологій і супроводу учнів з особливими потребами дистанційно, в умовах кризових ситуацій.

Необхідним є запровадження профільного навчання як на рівні спеціальних та інклюзивних закладів, так і в окремих класах, на основі особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів.

На окрему увагу заслуговує створення системи багатоаспектної допомоги батькам таких дітей

(психологічної, педагогічної, соціальної на базі наукових установ, інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти) тощо.

Потребує перегляду перелік медичних протипоказань, що є суттєвою перепорою у виборі професій особами з особливими освітніми потребами.

Здійснення роботи за означеними напрямками дасть змогу, з одного боку, наблизити освітні вигоди до загальноприйнятих міжнародних стандартів, з іншого — сприятиме оптимізації процесів здобуття освіти й соціалізації найвразливішої категорії населення України.

Висновки і перспективи. Ювілей Національної академії педагогічних наук України Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України зустрічає незаперечними здобутками у розробці теоретичних основ галузі спеціальної освіти, створенні нових технологій психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами й компенсаторно-корекційного процесу їх навчання, удосконаленні нормативно-правової бази освіти осіб з особливими потребами й модернізації змісту освіти на компетентнісному підґрунті та ін.

Утім, соціально-економічний розвиток України на сучасному етапі зумовлює визначення нових пріоритетів і перспектив розвитку Інституту, з метою якісного виконання яких передбачається: розширення тематики досліджень, підвищення фахового рівня наукових працівників, зокрема, в аспірантурі й докторантурі, організація наукового стажування, подальший розвиток наукових шкіл, розширення мережі наукових зв'язків Інституту з науковими установами країн ЄС, підготовка та реалізація проектів в рамках наукових програм ЄС, формування власних баз даних, забезпечення входження періодичних наукових видань Інституту до міжнародних наукометричних баз даних. Маючи високопрофесійний склад вчених, відповідну матеріально-технічну базу й належні організаційні умови, Інститут твердо переконаний в успішності виконання поставлених завдань і готовий до подальшої наполегливої праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Засенко, В.В., & Прохоренко, Л.І. (2018). Нова українська школа — стратегія розвитку освіти дітей з особливими потребами. In N. Nyczkało, J. Kunikowski, G. Wieszicki (Eds.), *Nauka Edukacja Wychowanie i Praca* (pp. 149-258). Warszawa-Siedlce.
- Кабінет Міністрів України. (2017, 12 липня). *Положення про інклюзивно-ресурсний центр*. (545). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-p>
- Кремень, В.Г. (ред.) (2016). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*.

- Національна академія педагогічних наук України. Київ: Педагогічна думка. <http://lib.iitta.gov.ua/166230/>
- Кремень, В.Г. (ред.) (2017). *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)* : збірник наукових праць. Київ: Видавничий дім «Сам». <https://bit.ly/3Jj6P9D>
- Кремень, В.Г. (ред.) (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* : монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРИНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Міністерство освіти і науки України. (2016, 14 грудня). *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року* (998). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
- Прохоренко, Л.І., & Ярмола, Н.А. (2021). Діти з особливими освітніми потребами — рівні серед рівних: Підсумки VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології «Діти з особливими потребами: від рівних прав — до рівних можливостей», 7-8 жовтня 2021 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-3-4>
- Zasenko, V., & Prokhorenko, L. (2019). Educational Development Priorities for People with Special Needs in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, (1), 161-167. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2018-1-15>

SCIENCE FOR PRACTICE: MYKOLA YARMACHENKO INSTITUTE OF SPECIAL PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF NAES OF UKRAINE

Lesia Prokhorenko

DSc in Psychology, Professor, Director, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine is a leading research institution in the field of education of people with special needs, which determines the development strategy and provides scientific and theoretical, training and methodical support for its functioning.*

The main statutory tasks of the Institute are to conduct basic and applied research, implement state target programmes aimed at solving current theoretical, methodological and practical problems of preschool, general secondary, vocational and higher education of persons with special needs, as well as issues of special pedagogy, and special psychology as branches of science.

The Institute provides scientific and methodical, training and methodical, and content support for preschool education institutions of compensatory type, special general secondary education institutions, inclusive education institutions of all levels, inclusive resource centres functioning; carries out preparation and certification of PhD and DSc students, and conducts in-service training for persons with higher education of different levels education institutions and establishments, etc.

The results of research are reflected in numerous modern educational legislations and regulations, in particular in the Law of Ukraine "On Education" (Article 20), "Procedure for Inclusive Training in General Secondary Education Institutions", "Regulations on the Inclusive and Resource Centre Functioning", "Draft Procedure for Inclusive Training in Preschool Education Institutions", etc.

Keywords: *Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of NAES of Ukraine; training and methodical support; education; inclusive training; persons with special educational needs; special pedagogy; special psychology.*

Дата публікації: 22 лютого 2022 р.